

PREMA NOVOM POIMANJU KATEHEZE I KATEHETIKE?*

SALVATORE CURRÒ

Istituto filosofico-teologico Viterbese
Via del Popolo, 31
01100 Viterbo, Italija

Primljeno:
10. 8. 2007.

Izvorni
znanstveni rad

UDK
268

Sažetak

Autor promišlja o suvremenom značenju kateheze i katehetike. Riječ »kateheza« Aukazuje na hod u crkvenom okruženju. Njome se označava sustavno crkveno djelovanje u obliku prijedloga koji je usmjeren na umnažanje vjere u župnoj zajednici. Naslovnici kateheze su ljudi koji žele biti vjernici i spremni su sučeliti se s prijedlogom vjere. Kateheza je ljudska riječ koja podsjeća na Božju riječ i njezin je odjek. Katehetika je refleksivna i teološka svijest kateheze. Danas je posebice pozvana na ozbiljnije sučeljavanje s aktualnom filozofijom. Poštujući antropološke i komunikacijske znanosti, katehetika treba jasnije izraziti proroštvo o komuniciranju. Potaknuta novijim filozofskim razmišljanjima, i katehetika treba u govoru uočiti ne samo govor, nego i više od govora: etičku dimenziju, drugotnost, razliku. Vodeći se temeljnim teološkim kriterijem, katehetika je pozvana prericati, odzvanjati, biti iskreni ljudski odjek Božjeg govora.

Ključne riječi: kateheza, katehetika, ljudska riječ kao odjek Božje riječi

UVOD¹

Ovo se razmišljanje raščlanjuje na dvije međusobno povezane razine. S jedne je strane riječ o katehezi ili o katehetskoj praksi, a s druge o razmišljanju o katehezi, tj. o kateheti. Te dvije razine tvore dvije etape razmišljanja koje se odvija od isticanja onoga što se uočava u *današnjem vremenu* pa do nastojanja da se uoči u *kojem smjeru* smo pozvani ići.

U prvoj etape se nastoji otkriti smisao koji *kateheza* dobiva u aktualnom crkvenom razmišljanju. Pritom se ne kani izvijestiti o bogatstvu i raznolikosti iskustava, ni preispitati ih u njihovoj kulturalnoj, teološkoj, crkvenoj punini, a niti ih smjestiti u povijesti i u novijem hodu Crkve.

Željeli bismo jednostavno istaknuti danas aktualnu ideju ili *poimanje* kateheze. Dajemo posebno važno mjesto smislu koji se pridaje riječi »kateheza«, znajući da je smisao riječi uvijek prožet iskustvom na koje one upućuju i koje one proizvode. Dakle, što to znači kad kažemo riječ »kateheza«? Kakva ideja kateheze sazrijeva u aktualnom crkvenom razmišljanju o katehezi, koje je tumači i preispituje u svjetlu vjere i daje joj nov smjer. Koje zadaće današnja katehetika

* Naslov izvornika: *Verso una nuova comprensione della catechesi e della catechetica?*, u: »Catechesi« 76(2006-2007)6, 1-11.

¹ Ovaj članak, uz određene izmjene, izlaže sadržaj članka: *Una parola che si fa eco della Parola*, u: »Rivista di Scienze Religiose« 20(2006), 395-408.

smatra svojima? Kakvo poimanje kateheze promiče današnja katehetika? Ovdje se ne želi izvijestiti o sveukupnoj raznolikosti stajališta. Jednostavno se želi uočiti poneka osjetljivost i put koji se pojavljuje, kao i, uostalom, određeni pravac kretanja. Ukratko, što danas mislimo kad kažemo »katehetika«? Kamo smo usmjereni ili kamo je pozvano usmjeriti se katehetsko razmišljanje?

1. ŠTO MISLIMO KAD KAŽEMO »KATEHEZA«?

1.1. *Kateheza koju se sve više poima kao crkveno djelovanje*

U životu crkvenih zajednica, kad se misli na katehezu, ili kad se kaže »kateheza«, često se misli prije svega na župnu katehezu: misli se na odgoj u vjeri ili na prenošenje kršćanske ponude djeci i mladima, a ponekad i odraslima. Ta riječ općenito podsjeća na djelatnost s gledišta ponude, tj. s gledišta crkvene zajednice koja želi prenositi vjeru; kad se želi istaknuti odgojna dimenzija ili osvijetliti odgojni protagonizam subjekata rabe se druge riječi, koje se npr. stavljaju uz riječ »kateheza«: hod skupine, formativni hod, hod odgoja u vjeri itd. Ponekad riječ kateheza ukazuje na trenutak verbalnog prijedloga: »drži se« ili »se sluša« kateheza; općenito se međutim misli na sveukupno raščlanjivanje ponude i sveukupnog iskustva u svim njegovim sastavnicama – životu skupine sa svim što to podrazumijeva: prijedlozima kateheze, interakcijama, protagonizmom i prericanjem subjekata, vezama s liturgijom i kontekstom crkvene zajednice.

Područje iskustva općenito je župa, ali može biti i neki pokret ili udruga, koji su na različite načine povezani sa župom. Postoji i uvjerenje da područja mogu (moraju) biti i nešto drugo: obitelj, mjesta prigodnih susreta, radno mjesto, zgrada u kojoj

se stanuje. Svako od tih mjesta može biti mjesto kršćanske ponude, iako je ono ponekad djelomično i rascjepkano, a ne usklađeno. Posljednjih se godina razvija i uvjerenje o važnosti razmišljanja o katehezi na najrazličitije načine i na najrazličitijim mjestima; nastojalo se uspostaviti i dijalog, suradnju, interakciju među raznim mjestima.

Postoji mišljenje da se, kad se kaže »kateheza«, govori o ponudi koja je usmjerena prema širenju vjere te se misli na mjesta koja na neki način upućuju na crkvenu zajednicu. Aktualna situacija, koja potiče na pastoral i katehezu koji će biti većinom misionarski, postavlja problem kateheze u laičkim mjestima, u *mjestima drugoga*.² U svakom slučaju preostaje činjenica da riječ »kateheza« podsjeća na crkveno okruženje: specifično djelovanje u crkvenom okruženju ili u okruženju koje ima snažnu crkvenu dimenziju; općenito, neko djelovanje koje jest, ali i ne mora nužno biti sustavno, ili s određenom sustavnošću, kojemu je cilj posredovati rast vjere; djelovanje – rečeno danas vrlo raširenom teološkom terminologijom – kojemu je subjekt Crkva, majčinska utroba u kojoj se jedino u konačnici može roditi kršćanski život. Novije smjernice talijanske Crkve, koje teže prema uvođenju u kršćanstvo prema katekumenskom modelu, naravno posuvremenjenom, izražavaju uvjerenje da je kateheza crkveni čin, izričaj žive crkvene zajednice koja je u konačnici uvjet i subjekt autentične kateheze.³

² Usp. S. CURRÒ, *A partire da... »altro«*. Alla ricerca di un nuovo »orizzonte« della catechesi, u: ASSOCIAZIONE ITALIANA CATECHETI, *Alterità e catechesi*, uredio S. Currò, Elledici, Leumann (To), 2003, str. 69-89.

³ U toj perspektivi moguće je citati tri pastoralna dokumenta Stalnog vijeća Talijanske biskupske konferencije o uvođenju u kršćanstvo (1. *Orientamenti per il catecumenato degli adulti*, 1997; 2. *Orientamenti per l'iniziazione dei fanciulli e dei ragazzi*

Reći »uvodenje u kršćanstvo« ili govoriti o katehezi u odnosu na kršćansku inicijaciju znači i osvrnuti se na prijedlog određenog životnog iskustva; znači smjerati na hod vjere koji uključuje cijelu osobu sa stupnjevitošću i neprekidnošću. Riječ »kateheza« izriče dimenziju hoda. Taj hod obuhvaća i druge dimenzije: liturgijsko i zajedničarsko iskustvo, obraćenje života... »Kateheza« ne izriče sveobuhvatan put, nego trenutak toga puta. Bolje rečeno, kateheza izriče dimenziju puta. Ta se dimenzija izriče u odnosu na sve, tj. u odnosu na sveukupnost ponude, na opće uključivanje subjekta i u odnosu na crkveno značenje hoda vjere. Često je međutim mjesto kateheze mjesto razrade i preispitivanja općega prijedloga. Reći »kateheza«, »projekt kateheze«, ne znači reći sve, nego znači mjesto odakle se gleda na sve. Izriče se neka specifičnost, neka dimenzija kojoj su potrebne druge značajke, druge dimenzije, ali istovremeno i dimenzija od koje se može gledati na sve.

Posebno važno mjesto kateheze ovisi možda o činjenici što je ona povezana s *poimanjem* vjere ili *sviješću* o vjeri. Ako je i istina, u današnjem načinu osjećanja, da ne postoji poimanje vjere bez liturgijskog iskustva i prakticiranja karitativne ljubavi, ako je i istina da se poimanje shvaća u egzistencijalnom ili iskustvenom smislu ili čak kao posljedica iskustva, ipak se prvenstvo smisla (ili bolje rečeno: obzorje smisla) hoda vjere otvara po *poimanju*. To se događa stoga što se poima vjeru koju se slavi i koju se živi. Taj tijek, ako i nije kronološki, svakako je (smisljeno) logičan i odvija se ovako: od prihvaćanja (poimanja) Riječi (ponude vjere) do slavljenja Božjega dara i prakticiranja kršćanskoga života. Valja se upitati ne može li obzorje hoda vjere biti dano slavljenjem Božjega dara ili prakticiranjem karitativne ljubavi. U tom

slučaju posebno vrijedna dimenzija i prvenstveno mjesto, od kojega bi se promišljala kršćanska ponuda i od kojeg bi se sve dozivalo u pamet, bila bi liturgija ili prakticiranje karitativne ljubavi. U Istočnoj crkvi je npr. liturgijsko iskustvo posebno važno mjesto s kojega se promatra kateheza i hod kršćanskoga života. Obzorje i prvenstvo smisla dano je prihvaćanjem otajstva više negoli njegovim poimanjem. U drugim se iskustvima konkretno življenje smatra nužnim mjestom za istinsko poimanje i slavljenje vjere. Morat ćemo se vratiti na prvenstvo *poimanja*, koje je svojstveno našoj kulturnoj tradiciji, kako bismo preispitali je li neki kršćanski prijedlog zamišljen u prvenstvu tog obzorja na visini aktualnih zahtjeva i je li istovremeno na visini dubokog smisla kršćanskog života i odgoja u vjeri.

Ukratko sažimajući ovdje iznesene elemente, može se reći: »kateheza«, u aktualnom crkvenom razmišljanju, znači odnos prema sustavnoj i globalnoj (cjelovitoj) ponudi kršćanskoga života i prema njegovoj snažnoj crkvenoj dimenziji. Kad kažemo »kateheza«, govorimo o specifičnoj dimenziji. Istovremeno podsjećamo na globalnost i izričemo dimenziju i/ili obzorje »poimanja vjere«.

1.2. *Kateheza u odnosu na aktualno kulturalno okruženje i na pastoralno obraćenje kršćanskih zajednica*

Dosad smo razmišljali iz perspektive crkvene zajednice i njezine ponude vjere.

dai 7 ai 14 anni, 1999; 3. Orientamenti per il risveglio della fede e il completamento dell'iniziazione cristiana in età adulta, 2003). Za razumijevanje crkvenog značenja kateheze temeljno je uporište *Opći direktorij za katehezu* br. 78, gdje se, upravo na početku poglavlja o »Naravi, svrsi i zadaći kateheze«, odlučno tvrdi: »Kateheza je u biti crkveni čin. Pravi subjekt kateheze jest Crkva (...).«

Nužno je međutim sve promatrati i s moćna subjekata, o kojima se razmišlja i u odnosu na aktualne kulturalne procese. Kome je namijenjena kateheza? Subjekti koji se susreću s crkvenom ponudom različitih su i žive u različitim okolnostima (egzistencijalnim, religioznim, odnosa prema vjeri i prema crkvenom iskustvu). Tko su zapravo naslovnici kateheze? Kad se kaže »kateheza«, na koje se subjekte pretežno misli? Posebice, kako se zamišljaju ti subjekti u odnosu na vjeru, u odnosu na ponudu vjere i napose u odnosu na *čin* vjere? Osvrnuvši se ponovno na župnu katehezu koja je – kao što se to govorilo – prvo na što se obično misli kad se kaže »kateheza«, opažamo da su u njoj posrijedi subjekti koji ako već nisu vjernici spremni sučeliti se s ponudom vjere, onda su se barem spremni s njom usporediti. To su subjekti koji žele biti vjernici ili su raspoloženi da to postanu.

To vrijedi i za katehezu koja je uključena u katekumenski proces. Katekumenatu, svojstvenom mjestu kateheze, prethodi pretkatekumenat koji obuhvaća prihvaćanje, prvi navještaj, želju za pobuđivanjem na raspoloživost i prvo temeljno prijanjanje uz kršćanski prijedlog.⁴ Kateheza prema tome već pretpostavlja vjeru ili barem raspoloživost za vjeru, a to je već neka početna vjera. U tom smislu katehezu se danas poima ne samo u odnosu na opći hod kršćanskog života u Crkvi, nego i u bliskoj vezi s prvim navještajem i s cjelokupnim evangelizacijskim nastojanjem te s nastojanjem na *pastoralnom obraćenju* koje se danas traži od svih crkvenih zajednica.⁵

Aktualni kontekst ne samo da nam više ne dopušta da pretpostavimo vjeru kao polazišnu činjenicu, ne samo da nas podsjeća da se *kršćanin ne rađa nego se kršćaninom postaje*, nego nam posvjedočuje i da se temeljne odluke – a takva je i odluka vjere – nikad ne mogu zamišljati kao nešto samo

po sebi razumljivo ili kao nešto što je dano jednom zauvijek. Te su odluke naime podvrgnute ponovnim razmišljanjima i promjenama; često ih prožima vjetar savitljivosti i nesigurnosti. U svakom slučaju, potreban im je potporanj i neprekidno praćenje. U odnosu na tu širu problematiku, kateheza nam se ukazuje u svoj svojoj slabosti. Ona se temelji na nečemu što ne postoji ili na nečemu (vjeri) što se stalno preispituje. Njezin temelj je nepostojan. Kad bi se razmišljalo o njoj kao takvoj, kao o nekom izdvojenom djelovanju, bilo bi to nešto vrlo skromno. To se može lako uočiti u praksi kršćanske zajednice, gdje se ponekad pokazuje nemoć i nedjelotvornost kateheze. Kateheza je djelotvorna i daje plodove onda kad joj prethodi i kad je prati evangelizacijska pažnja, pastoral na koji se može osloniti i od kojega može imati koristi (pastoral mladih, pastoral odraslih i obitelji...) i kad je taj pastoral usredotočeniji na osobe, misionarskiji, sposobniji uspostaviti dobre odnose sa svima. Čini se da snaga *kateheze* dolazi *izvan kateheze*, ne iz njezine nutrine (iz organizacije sadržaja,

⁴ Usp. npr. spomenuti dokument Talijanske biskupske konferencije *L'iniziazione cristiana*, br. 56.

⁵ Tri već spomenuta dokumenta o uvođenju u kršćanstvo inicijaciju jasno smještaju u perspektivu Crkve koja je pozvana na evangelizaciju (što je posebno naglašeno u trećem dokumentu). Valja se prisjetiti i druga dva dokumenta Talijanske biskupske konferencije, koji su važni za to smještanje kateheze u perspektivu evangelizacije: dokument o župi (*Il volto missionario delle parrocchie in un mondo che cambia*, 2004) i dokument o prvom navještaju (*Questa è la nostra fede. Nota pastorale sul primo annuncio del vangelo*, 2005). Tema *pastoralnog obraćenja*, koja je već zauzimala središnje mjesto u pastoralnim smjernicama talijanskih biskupa u prvom desetljeću 21. stoljeća (*Comunicare il Vangelo in un mondo che cambia*, 2001; usp. posebice br. 46), ponovno je preuzeta i snažno naglašena na crkvenom skupu u Veroni (usp. posebice zaključno predavanje kardinala Ruinija: www.convegnoverona.it).

iz posebne metodološke pozornosti...) nego iz pastoralna zajednice, iz sposobnosti i vrsnoće njezine evangelizacije.

Stoga kateheza, budući da je riječ o specifičnom djelovanju, gubi na važnosti. Kateheza se ne ubraja u prijeko potrebne poslove aktualne crkvene zajednice. Primjer za to je već i letimičan pogled na dokumente crkvenog susreta u Veroni. Onaj tko bi u njima tražio materijale ili specifične smjernice o katehezi kao specifičnom crkvenom djelovanju, ostao bi razočaran. Pronašao bi u najboljem slučaju ohrabrenja da se nastavi s nastojanjima posljednjih godina na uvođenju u kršćanstvo po katekumenskom modelu i na prvom navještaju, ohrabrenjima koja već smjeraju na katehezu koja je smještena u crkveni i misijski hod.⁶ U određenom smislu bilo bi opravdano reći da je kateheza u Veroni bila gotovo zanemarena.

1.3. *Katehetska dimenzija pastoralna i poimanje kateheze kao odjeka Riječi*

Je li doista tako? Ako smo pozorniji, primjećujemo da se u veronskim dokumentima, koji također s podcjenjivanjem gledaju na katehezu, stalno upućuje na ono što bismo mogli nazvati *katehetskom dimenzijom* poslanja Crkve. Jedan nam primjer može pomoći da to shvatimo. Pet područja razmišljanja (*afektivni život, rad i blagdan, slabost, tradicija, građanska pripadnost*) htjela su izraziti crkvenu pozornost prema ljudskoj osobi i želju da se sučeli s konstitutivnim dimenzijama ljudskoga života. U stvarnosti su se pojavili zahtjevi i pozornosti koje dodiruju sveukupno crkveno djelovanje, a to su često i katehetski zahtjevi i pozornosti. To su npr.: odgajati za istinu afektivnosti i ljubavi, odgajati za kršćanski smisao rada i blagdana, odgajati za pomirenje s egzistencijalnom krhkošću i sa

smislom da pripadamo određenoj tradiciji, pomoći da ponovno (ne samo u kulturalnom nego prije svega u duhovnom smislu) usvojimo kršćanske korijene, da odgajamo za smisao kršćanskog življenja u gradu, pomagati u pristupu socijalnim, političkim i kulturalnim pitanjima nadovezujući se na društveni nauk Crkve i na kršćanski nadahnutu antropologiju itd. Bilo bi vrlo ograničavajuće, polazeći od tih poziva, pitati se isključivo kako ih se može premisliti u odnosu na katehezu kao specifično djelovanje. Perspektiva je upitati se, polazeći od tih izazova i u odnosu na duboke zahtjeve koje izriču, kako valja premisliti katehetsko zalaganje i samu ideju kateheze.

Pet područja, ali i spomenuti susret u Veroni, dozvali su u prvi plan Crkvu koja, rađajući se iz Isusove pashe, želi da njezin pastoral bude svjedočanstvo Isusa uskrsnuloga i želi promatrati život današnjih ljudi dopuštajući da Crkvu korjenitije nadahne evanđelje i kršćanska nada. Može se uočiti dvostruka zadaća: s jedne strane sve crkvene izričaje i pastoralno djelovanje valja privesti jasnom evanđeoskom svjedočenju, izvoru života u Duhu; s druge strane valja ih privesti njihovoj sposobnosti da uistinu budu u službi osobe i tumačitelji istine o čovjeku. Zar se katehezu ne bi moglo zamisliti unutar (i u službi) toga dvostrukog pokreta »ponovnog dovođenja«? Ne podsjeća li taj dvostruki pokret na temeljno načelo na kojem je izgrađena obnovljena kateheza, a to je načelo *dvostruke vjernosti* (Bogu i čovjeku)? To bi značilo da je riječ o smještanju te dinamike, koja je već provjerena na području katehetskog djelovanja, jer je nadahnula obnovu sadržaja i metodologije, unutar sveukupnoga crkvenog pastoralna, onoga koji je više *ad intra* i onoga koji je

⁶ Ti se naglasci nalaze npr. u završnom predavanju kardinala Ruinija.

više *ad extra*, onoga za one koji su bliži i onoga za udaljenije, onoga koji se izriče u sustavnijem hodu i onoga prigodnijega itd.

Kateheza bi prema tome bila ona dimenzija svakoga pastoralnog djelovanja po kojemu to djelovanje (ili posredovanje) *izriče* Božju inicijativu, a istovremeno *izriče* i nešto što je autentično ljudsko. Kateheza *govori*; oduvijek je povezana s *riječju*. Ukoliko je isprepletena sa svim pastoralnim posredovanjima, kateheza se odnosi na trenutak u kojemu se neko djelovanje *izriče*; izriče se kao *posredovanje*, ukoliko izriče inicijativu Božje riječi i ukoliko je nositeljica dara ili/i poziva na istinsku ljudskost. U konačnici se nadovezuje na Božju riječ koju posreduje crkvena riječ. Kateheza znači dimenziju riječi koja postoji u svakom pastoralnom djelovanju, te ukoliko je nositeljica i ukoliko podsjeća na Božju riječ.

Kateheza bi prema tome bila *riječ koja je pozvana izreći Riječ*.⁷ Promislimo li dobro, nastojanje da se katehezu smjesti u aktualni crkveni i kulturalni hod – složeno nastojanje koje označava proširenje obzorja, traženje odnosa i zapleta – vodi nas i prema nečemu bitnome i jednostavnome: prema zadaći da se svako pastoralno djelovanje privede Riječi. Vodi nas i prema nečemu drevnome, prema nečemu što riječ »kateheza« čuva kao tajnu. Kateheza je, etimološki gledano, riječ koja je *odjek* Riječi. Ta drevna tajna upućuje i na riječ koja se ne svodi na sredstvo misli ili na značenje koje ono izražava – kao što je to u tekućem poimanju riječi i kao što je to u komunikacijskim znanostima, koje žive od tog pretvaranja – nego na riječ koja se isprepliće s djelovanjem, kao što je to u biblijskom poimanju riječi: prisjetimo se bogatstva smisla hebrejske riječi »dabar«.

Možda u nama polako dozrijeva novo poimanje kateheze. Ili smo možda pozvani reći i prereći »katehezu«, tj. pokušavati

ostvariti katehezu, dopuštajući da nas Duh nadahnjuje, još se više približavajući raznim situacijama ljudi koji nam postavljaju pitanja, uočavajući i dijeleći žed za nadom, čovječnošću, prisutnošću Boga u ljudima s kojima smo na putu. Tako će se, izričući i preričući »katehezu«, sve više osloboditi ono što je neizrečeno, ono što nije izgovoreno, skrivena tajna, drevna i uvijek nova tajna. Oslobodit će se *odjek Riječi*.

2. ŠTO MISLIMO KAD KAŽEMO »KATEHETIKA«?

2.1. *Noviji put vlastita poimanja katehetike: različiti naglasci*

Katehetika, ukoliko je refleksivna i teološka svijest kateheze, prati put poimanja kateheze. Širenje katehetskih obzorja, koje se nastojalo pokazati, nalazi primjere u katehetskom razmišljanju i u načinima na koje katehetika osjeća svoje zadaće.⁸ Na površinu izranjaju različiti naglasci koji ukazuju na složenost katehetske situacije.

Katehetika se posljednjih godina mnogo zauzela za kvalificiranje katehetskog djelovanja, prateći preispitivanje i obnovu sadržaja i metoda, ističući crkvenu važnost kateheze, razmišljajući o odnosima između kateheze i drugih sastavnica procesa kršćanskoga života (liturgija, karitativna ljubav...), vrednujući u perspektivi hoda vjere doprinose humanističkih znanosti (pedagogije, psihologije, znanosti o odgoju i znanosti

⁷ Treći međunarodni kolokvij na Institut Supérieur de Pastorale Catéchétique u Parizu (21-24. veljače 2007) održan je na temu *Pour une catéchèse qui donne la parole à la Parole*.

⁸ U Udruženju talijanskih kateheta (AICa) posljednjih se godina raspravljalo i na različite su načine naglašeni identitet i zadaće katehetike. Za poznavanje Udruženja i radi upoznavanja s temama o kojima se u posljednje vrijeme raspravlja, može se pogledati službenu web stranicu: www.catechetica.it

kommunikacija), proučavajući subjekte katehetskog iskustva i njihove procese rasta. S poimanjem o specifičnosti kateheze podudara se snažna samosvijest o specifičnom identitetu katehetike, što se dokazuje s obzirom na druga područja teološkog razmišljanja (liturgijska teologija, pastoralna teologija itd.).

S postupnim ispreplitanjem kateheze sa sveukupnim crkvenim pastoralom, s kulturnim poticajima i izazovima, sa zadacima otvorenijeg i decentraliziranog pastora, u katehatici se razvila osjetljivost za istraživanje snažnijih interakcija: bilo s raznim teološkim disciplinama (liturgijska, biblijska, dogmatska teologija...) bilo s humanističkim znanostima. Više od zabrinutosti za identificiranje s obzirom na druge discipline, prevladava misao o tome da se, zajedno s drugima, nalazimo pred zajedničkim izazovima. Uz to se uočava i određena vrsta *gubitka identiteta* i svojevrnog »utapanja« u pastoralnoj teologiji, koju se smatra najprikladnijom za razmišljanje o katehezi koja je zapravo smještena unutar općih formativnih puteva, unutar evangelizacijske zadaće, i u konačnici je povezana sa sveukupnim crkvenim pastoralom.

Taj proces utapanja ili rastapanja katehetike zapravo možda nije toliko znak gubitka identiteta koliko znak mogućnosti dobivanja novog identiteta. Ako se kateheza predstavlja na nov način ili se obnavlja u svom drevnom smislu, kao *odjek Riječi*, njen identitet se može shvatiti u odnosu na taj proces. Njezin identitet se možda poima bez prevelikog traženja. Bude li se katehetika decentrirala na nove izazove, nastojeći biti na visini novih zadaća, bez prevelike zaokupljenosti »svojim« identitetom, koji je na određeni način »izgubila«, dublje će pronaći samu sebe. (Pashalna) logika zbog koje se je nužno izgubiti da bi se samoga sebe pronašlo, prožima bilo koji identitet nadahnut vjerom, pa i teološko razmiš-

ljanje. To danas vjerojatno vrijedi ne samo za katehetiku nego za sve teološke discipline i za sveukupno teološko istraživanje. U tom pashalnom ili izlaznom (Izlazak) procesu, u tom riziku ulazanja u nova područja, katehetika može dati metodološki doprinos sveukupnom teološkom razmišljanju.

2.2. *Aktualne zadaće katehetike.*

U potrazi za novim sučeljavanjima

Koji su onda zadaci katehetike u odnosu na katehezu koja sebe poima kao *odjek Riječi*? Kako teološki pratiti taj proces? Kako proširiti zanimanje za dvostruku vjernost nadovezujući je na pastoralno djelovanje?

U najneposrednijem smislu i s obzirom na sadržaj, valja proširiti i produbiti tumačenje današnjeg čovjeka i Božje riječi. Katehetika je još u kategorijama koje možda više ne tumače aktualnu osjetljivost, a možda ni smisao Božje riječi. To su iste kategorije koje tvore os talijanskoga katehetskog projekta, s obzirom na koji previše prevladava misao da se jednostavno mora provesti njegova aktualizacija, u naivnom razmišljanju da su nosivi elementi još uvijek važeći. Kad bi kategorije na koje se oslanja još uvijek vrijedile, zadaća katehetike bi u svakom slučaju bila pomaknuti se i proučavati nova područja.

Ograničit ćemo se samo na problematiziranje nekih kategorija, kao što su npr. *pitanje* ili *iščekivanje smisla, stvaranje projekata, susret*, a to su središnje kategorije u aktualnoj katehezi i u katehetskim projektima. Je li stvarno istina da su to najdublje antropološke kategorije i da mogu protumačiti čovjeka kad ga se želi otvoriti za dar vjere? Je li stvarno istina da su to kategorije koje bolje tumače kršćansku poruku ili kršćanski događaj kad se želi da on govori današnjem čovjeku? Postoji li Božji dar tamo gdje postoji pitanje ili tamo gdje postoji iščekivanje? Može li se kršćanski život

u krajnjem slučaju protumačiti kao projekt života ili kao susret s Bogom? Bilo bi dostatno podrobnije ispitati biblijsku povijest kako bi se utvrdilo kako te kategorije nisu tako česte u Bibliji. Uvjerili bismo se da je biblijski čovjek možda *iznenađen* Božjom inicijativom više od onoga tko postavlja pitanje ili iščekuje. Biblijski je čovjek *pozvan* odnosno izazvan dopustiti da se poremete njegovi projekti više negoli netko tko slijedi određeni životni projekt. Uvjerili bismo se također da uvijek postoji određeni nesrazmjer, određeno *više* milosti, poziva, dara, iznenađenja u Božjem posredovanju u životu čovjeka, da kategorija susreta možda ne osnažuje nego izjednačuje po paradigmi ljudskog odnosa obostrane razmjene. Možda nam je danas potrebna obnovljena hermeneutika.⁹

Iz obnovljenog tumačenja Božje riječi, kao iz produbljenog poimanja ljudskog smisla, mogle bi proizaći nove kategorije koje su danas potrebne za bolje i snažnije posredovanje Božje inicijative i čovjekova odgovora. Tako bi se uočilo i da su kategorije koje se danas upotrebljavaju plod određenih kulturalnih iskustava (npr. egzistencijalne ili personalističke filozofije) koji su već dio prošlosti. Ozbiljnije sučeljavanje s aktualnom filozofijom – što je katehetika, ali i mnogi teološki pravci, promatrala ponešto svisoka – pomoglo bi katehetcima u relativiziranju kategorija koje bi se mogle pretvoriti u apsolutne veličine. To bi ujedno mogao biti i poticaj za pronalaženje novih kategorija. Korisnijem radu, koji će ujedno biti i proročkiji, više bi mogla pomoći interakcija s filozofijom negoli sa sociološkim, pedagoškim i komunikacijskim znanostima, a upravo su ta sučeljavanja ovih godina bila posebno važna. Područje filozofske i teološke antropologije u većoj bi mjeri pomoglo u razradi stabilnije katehetske arhitekture koja će biti manje obi-

lježena brzopletim trčanjem za nauočljivijim oblicima suvremene kulture.¹⁰

2.3. *Premišljanje katehetskog posredovanja*

Postoji još jedno bitnije pitanje, koje se odnosi na smisao katehetike kao teološkog poimanja posredovanja između Božje riječi i čovjeka. To pitanje možemo uopćiti vraćajući se još jednom na novu i staru definiciju kateheze – »riječ koja je pozvana da bude odjek Riječi«.

Smisao toga »odjeka« valja pažljivo proučiti. Odjek nije izvorna riječ, ali nije ni jako daleko od izvorne riječi. Ne postojvječuje se s izvornom riječju, ali o njoj korjenito ovisi. Možemo reći: nije izvorna riječ, ali je njome korjenito obilježena. Ne ponavlja jednostavno sadržaj, ali na sebi nosi njegov žig, njegove naglaske. Da bi postojao odjek, nužno je da postoje određeni uvjeti, potrebno je da postoji određeni prostor odzvanjanja koji to odzvanjanje omogućuje. Odjek je zapravo *odzvanjanje* riječi koja se ponovno povlači u svoj izvor i koja ostavlja smisao iščekivanja.

Slika odjeka kaže da je katehezi potreban korjenitiji odnos prema Riječi. Danas se čini da kateheza previše zarobljava Riječ, previše je uokviruje u vlastite perspektive integriranja ili sinteze (između vjere i života, između Riječi i iskustva). Kad je ta prisila pretjerana, Riječ se svodi na sadržaj i gubi svoje obilježje i naglaske. Ne samo to.

⁹ Posljednji susret AICA-e (Firenze, 24-26. rujna 2006) proučavao je upravo hermeneutsko pitanje u odnosu na katehezu – *Kateheza: odjek Riječi i tumač nade. Hermeneutsko pitanje i njegovo značenje za odgovor u vjeri*. U iščekivanju objavljivanja zbornika, mnoge je materijale moguće pronaći na web stranici AICA-e.

¹⁰ U svom djelu *Il dono e l'altro. In dialogo con Derrida, Lévinas e Marion*, LAS, Roma, 2005, pokušao sam proučiti novo antropološko područje, s obzirom na područja koja obično proučava današnje katehetsko i religijskopedagoško promišljanje.

Zbog prisilnog nastojanja oko integriranja Riječ čiji nam izvor ne pripada gubi svoj smisao. Integracija se temelji na usvajanju izvora, inicijative. Osobno sumnjam da je kateheza obilježena integracijom vjere i života usredotočena na pastoralno-katehetsko djelovanje koje više vjeruje samome sebi negoli Bogu. Bojim se da je oslonac dijaloga vjere, koji se u tom djelovanju ostvaruje, više u čovjeku negoli u Bogu, više u čovjekovoj slobodi nego u njegovoj sposobnosti izbora, u njegovoj mogućnosti *poimanja* Riječi u odnosu na njegova iščekivanja ili zahtjeve. Da takva logika postoji pokazuje, po mom mišljenju, to što se u mnogoj aktualnoj katehezi naglašava (metodološko) pitanje *znakovitosti*, tj. povezivanja Riječi sa zahtjevima subjektivnosti koja traži i pita se. Riječ je o definitivnoj subjektivnosti koja postaje *pravo*... da se Riječ očituje u duljini valova koje je odredio subjekt: Riječi se dopušta da se opire nekoj ideji ili položaju ali unutar obzorja koje ostaje strogo unutar čovjekova »ja« i njegovih prava.

Time se ne želi poništiti posredovanje niti podcijeniti važnost ljudskog područja koje Riječ želi dostići. Ne želi se otići ni u neko apstraktno ili nehumano prvenstvo Riječi. Želi se prvenstveno bolje okvalificirati posredovanje. Katehetika je – kao što smo to već spomenuli – »riječ koja postaje odjek Riječi«. Postoji aktivna uloga ljudske riječi jer nastaje odjek, koji nije proizveden ljudskom riječju. Da bi nastao odjek, ljudska riječ, ljudska inicijativa, mora već na početku biti riječ koja je nadahnuta Riječju, pothvat koji, dok tvori područje u kojemu odzvanja Riječ, već i odgovara. To je riječ, inicijativa, kateheza, koja je već obilježena milošću, smislom odgovaranja. *Jedino riječ koja već jest odjek može poticati proizvodnju odjeka.* Takva se riječ ne zabrinjava za integraciju. Naprotiv, sposobna je promicati egzistencijalnu situaciju koja će biti obilježena odgovorom negoli pita-

njem koje zahtijeva prava, označenija povjerenjem i prepuštanjem negoli težnjom za stvaranjem projekata, koja pomaže da se osjećamo ukorjenjeniji u neku povijest ili u življenu tradiciju negoli (ili više nego li) slobodniji, koja pomaže da prihvatimo drugoga i da se osjetimo povezaniiji s drugima više (ili prije) nego sa subjektom koji je slobodan od prava i odluke.

Riječ koja želi biti odjek Riječi u čovjekovu srcu mora, već u početku, tumačiti ljudsko dopuštajući da je nadahnjuje Riječ; mora već na početku voditi čovjeka područjem na kojemu Bog može govoriti. Samo onaj tko već odgovara, ljubi i uzda se, može istinski prihvatiti (puštajući da ga se dohvati i shvati) riječ koja poziva na odgovor, ljubav, povjerenje. Samo onaj koga je Bog već pokrenuo nalazi se na mjestu na kojemu Bog govori. Aktualna kateheza mora dopustiti da je u njezinim procesima uvjetuje i nadahnjuje Riječ; mora izraziti ne samo sadržaj nego i pečate, zvukove. Ona je, u snažnom smislu, *produžetak Riječi* (drugi način za iskazivanje odjeka), a ne ponovno dovodenje Riječi u obzorja koja je zapravo već na početku opovrgavaju.

Katehetsko razmišljanje prema tome, ukoliko se pita o tom produžetku Riječi, jest osobito teološko razmišljanje. To je *fides quaerens intellectum*, pokušaj razgovjetnog izgovaranja tog produžavanja Riječi. Sučeljavanje s humanističkim znanostima je nužno sučeljavanje; ono mora poštivati njihovu logiku, ali i polaziti od nadahnuća koje će biti autentično teološko i koje će dopustiti da se njihove doprinose iznova duboko shvati u teološkom obzorju. To omogućuje da se uđe u dijalog s njima bez kompleksa manje vrijednosti i bez tjeskobnog nastojanja da se bude moderan radi uočavanja najnovijih doprinosa i novosti. Istovremeno omogućuje i ostvarivanje doprinosa koji pomažu tim istim znanostima da se korjenitije otvore punom smislu ljudskoga.

Evo jednog primjera. Posljednjih je godina katehetika često davala posebno važno mjesto dijalogu s komunikacijskim znanostima. Ponekad je međutim nekritički prihvaćala njihovo temeljno obzorje, koje često ne ide dalje od komuniciranja u logici prvenstva značenja (znak koji, vezan uz druge znakove, pomoću interpretativnih kodeksa, upućuje na neko značenje) i poimanja. Postupa li se tako, zar se ne gubi dublji i ljudskiji smisao komuniciranja? Katehetika, ukoliko je nadahnuta Riječju, iako vrednuje doprinose komunikacijskih znanosti, treba jasno izraziti određeno proroštvo o komuniciranju. Zar možda nije istina da je komuniciranje prožeto etičkom dimenzijom? Zar nije istina da postoji nadahnuto, proročko govorenje? Zar nije istina da govoriti znači *više* nego međusobno se shvatiti? Zar nije istina da se ponekad razumijemo tek uz određene uvjete? Zar nije istina da se ponekad može *razumjeti bez razumijevanja*?¹¹

Ta pitanja koja se odnose na ljudski smisao govora, komuniciranja, poimanja – središnja pitanja za katehetiku – valja nastaviti na obzorjima koja su šira od onih današnjih. Proširenje obzorja može biti

potpomognuto ozbiljnijim sučeljavanjem s antropološkom sastavnicom (filozofske i teološke antropologije). Filozofska sastavnica je posebice u novije vrijeme svoju pozornost usredotočila na govor i na njegovo korjenitije značenje. Ne samo Heidegger, Gadamer i svi sljedbenici hermeneutskog pravca. Autori kao što su Levinas, Derrida – vezani uz hermeneutiku, ali i takvi da ih se ne može svesti na nju – mogu pomoći da se u govoru uoči *više* od govora, a to su etička dimenzija, *drugotnost*, *razlika*... Riječ je o dimenzijama koje prekidaју s obzorjem prvenstva poimanja, upotpunjavanja, stvaranja sinteze, otvarajući korjenitija obzorja transcendencije. Nije riječ o nekritičkom prihvaćanju novih područja. Temeljni kriterij je teološki. Temeljni stav je pre-ricanje, ponovno izricanje, korjeniti smisao Riječi, božanski smisao i, upravo stoga, smisao koji otvara prema onome što je korjenito ljudsko. Jer Božji govor, iako nije ljudski govor, odzvanja, poput odjeka, jedino u govoru koji je doista ljudski.

¹¹ Na to razumijevanje bez razumijevanja aludira se u Mt 13,14.